

SOTA EL FERRO DE LA LLUNA DE THOMAS BERNHARD*

En un llibre de converses amb el periodista Kurt Hofmann (1988), Thomas Bernhard parla de la seva poesia en el to provocador que caracteritza moltes de les seves manifestacions. Diu, per exemple: «Els meus poemes tampoc no valien res, perquè a fi de comptes eren només un intent crispat de posar-me en escena.» I més avall afegeix: «En poques paraules: encara que abans estava convençut que allò era el més excels i el més grandios, de sobte me'n vaig adonar i vaig dir: això és un nyap. Així doncs, cent poemes i en el fons no valien res.» Unes afirmacions que ell mateix contradiu dins el mateix llibre quan afirma: «mai no he tingut dificultats per publicar. Hi havia Moissl, director d'una col·lecció, i en aquella època l'editorial Müller era la millor, i jo vaig dir: bé, Trakl estava molt bé, però després de tot ja han passat quaranta anys, vull dir que jo visc a la meua època i que això s'hauria de publicar.» Evidentment, el fet que Bernhard escrivís els seus sis llibres de poesia entre els anys 1957 i el 1962, fa que situï aquesta tasca creativa en un moment molt determinat de la seva vida, abans que s'iniciés en la narrativa amb la novel·la *Frost* (Gelada) i posteriorment en el teatre, ja al 1970, amb *Ein Fest für Boris* (Una festa per a Boris).

Ramon Farrés, dins l'epíleg a la seva traducció de *Nou salms i In hora mortis*, publicada per «Jardins de Samarcanda» l'any 1995, afirma: «amb 27 anys, doncs, Bernhard havia iniciat una prometedora carrera com a poeta i començava a comptar com un dels més interessants nous valors no només de la literatura austríaca, sinó de tot l'àmbit de parla alemanya.»

Diria que l'experiència lírica de Bernhard cal situar-la dins un context vital i biogràfic significatiu, que n'explica la peculiaritat i la seva localització dins un període de temps determinat. Bernhard ha viscut una sèrie d'experiències traumàtiques, en unes institucions pedagògiques que ha odiat, ha estudiat música, ha fet de dependent

* Text de presentació del llibre de Thomas Bernhard (traducció de Ramon Farrés, 2011).

d'una botiga de queviures, ha passat per un hospital entre malalts terminals i després per un sanatori antituberculós. Ha perdut l'avi, que era per a ell una referència constant (ja que era fill natural), i no ha acabat de superar mai una malaltia que l'acompanyarà tota la vida. Són fets que narra en els cinc volums de la seva autobiografia, amb l'estil convuls, repetitiu i personalíssim que caracteritza la seva narrativa i el seu teatre. Es posa a escriure després de la mort de l'avi, i cinc anys més tard, el 1957, publica el primer llibre de poemes, *A la terra i a l'infern*. Un any després apareixen els dos llibres que Ramon Farrés ha traduït. *Sota el ferro de la lluna* precedeix l'aparició d'*In hora mortis*.

Al llibre de converses que he citat anteriorment, Bernhard opina sobre la seva concepció de la creació literària, i les afirmacions que aplica al conjunt de la seva obra valen sens dubte per a la poesia. «No s'escriu amb tranquil·litat —diu—, sinó en un estat de certa excitació [...] així que un s'asseu, se sent ja excitat per la idea i, quan comença a escriure, l'estil ja l'excita.» I més avall afirma: «Em costa més començar en un lloc tranquil on no passi res, perquè no puc arrencar. Primer necessito excitacions, o algun incident caòtic, alguna cosa així. El caos tranquil·litza.» I parlant de la malaltia, tema recurrent dins el llibre que presentem, diu: «Al cap i a la fi una malaltia és també sempre un capital.» I conclou: «Fa anys que em sobrevisc a mi mateix». I això ho fa en un món on, segons ell «hi ha moltes coses desagradables» que empenyen a escriure. «Com que l'humor agradable només dura unes hores o poc temps, un sempre torna a escriure.»

Així, doncs, l'experiència lírica condueix Bernhard a una narrativa i a un teatre que té la peculiaritat i la forta personalitat que tots li coneixem, així com l'experiència vital i biogràfica l'havien conduït inicialment a la lírica. Ramon Farrés a l'epíleg abans esmentat ens confirma, efectivament, que en la poesia de Bernhard hi ha «el germen que conté ja tant la visió del món com l'estil característic que Thomas Bernhard anirà desenvolupant al llarg de la seva obra posterior. Efectivament, estic convençut que el personalíssim ritme de la prosa bernhardiana té el seu origen en la seva obra poètica.»

Podríem dir que, des del 1957, la necessitat de l'escriptura s'imposa a Bernhard i no l'abandonarà, i tampoc és tan clar que la lírica sigui la seva primera i única forma de manifestar-se. De fet, ja l'any 1957, Bernhard inicia una sèrie de petites proses que recorden un dels seus llibres posteriors, *L'imitador de veus*, que és del 1978. Es tracta del llibre *Ereignisse* (Successos), publicat per primera vegada el 1969. I d'altra banda, com recorda Ramon Farrés, un dels seus llibres de poemes, *Ave Virgili*, apareix a l'inici dels anys vuitanta, alhora que es reediten alguns dels seus llibres de poemes anteriors.

Sota el ferro de la lluna és un llibre molt diferent dels *Nou salms* i *In hora mortis*. Aquests darrers consten d'uns pocs poemes llargs, de vers curt i sense puntuació, una forma semblant a la que Bernhard utilitza sobretot per a l'obra teatral, amb un to imprecatori i un ritme convuls que Ramon Farrés reproduïx fidelment en la seva esplèndida traducció de l'any 95. *Sota el ferro de la lluna* és, com he dit, un llibre força diferent, ja que consta de cinquanta-cinc poemes en vers lliure. Voldria començar parlant breument del títol. En alemany, «lluna» és un mot masculí i monosil·làbic («Mond»), això fa que, al meu entendre, s'hi pugui relacionar més fàcilment el mot «ferro». La traducció, però, ha de ser literal en aquest cas, tot i que la paraula «lluna», femenina, pugui tenir en català una altra mena de connotacions, encara que no menys suggerents.

Quan Ramon Farrés em va proposar de presentar aquest llibre, em va parlar de Georg Trakl com un clar precedent dels poemes de *Sota el ferro de la lluna*. En un dels textos de Bernhard que he citat abans, resulta significatiu que faci referència a Trakl quan es proposa de publicar els seus llibres. I penso que, efectivament, la presència de Trakl, dins un món, un paisatge i un ambient humà paral·lels, hi és ben perceptible. Al llibre de Bernhard, la presència d'un paisatge i una naturalesa viscuts com a font d'inquietud i d'hostilitat hi és constant. Bernhard ens parla de «tristos prats i rierols malalts», de «boscos glaçats», de «masos hostils», de «ciutats mai no estimades», de «núvols enfollits», de «turons tallats pels ganivets de la penúria», etc.

Els poemes de *Sota el ferro de la lluna*, fortament simbòlics, gairebé surreals, són d'una gran riquesa rítmica i d'una gran varietat

mètrica. Hi ha una solidesa i una força creativa que sens dubte situen Bernhard en una posició privilegiada dins la lírica en llengua alemanya. L'experiència humana que hi ha al darrere és significativa i la malatia i la reflexió sobre la mort, paraula recurrent en molts dels poemes, hi tenen una rellevància indiscutible. Un exemple: «A l'estiu es posava malalt / i veia com pujaven els núvols enfollits // de somnis obscurs.» Al costat d'aquestes presències constants i colpidores, hi ha un ús freqüent dels colors que també recorda Trakl. Hi predomina el negre, però tampoc hi falten el blau i el bru traklians: «els ases blaus caminen alegres amb gerres buides / pel bru fullam.»

La frase simple («el vent escampa pors»), la successió d'imatges sovint oníriques («oh no vinguis al meu caminar cap a somnis obscurs»), l'adjectivació abundant i rica es posen al servei d'una necessitat, la de plasmar en una primera etapa lírica les experiències traumàtiques que tan minuciosament narra Bernhard en la seva autobiografia. «Sé prou bé que estic esqueixat», ens diu. I reincideix en la descripció de l'origen, del germen dels seus versos quan diu, per exemple: «A les habitacions en veia / morir molts que m'estimaven. / Per parlar amb el vent, però, / jo era l'escollit.»

Al costat de la metàfora potent, trobem poemes on, servint-se de la segona persona per adreçar-se a ell mateix, el poeta es mostra clar i contundent, sovint amb versos més breus: «La teva tomba / es cavarà / al sud, / la teva mort / bufarà al sud. / La teva vall / t'oblidarà. / No tornaràs / mai més.»

D'altra banda, potser preludiant el posterior *In hora mortis*, encara que sense el to de queixa punyent, no hi falta en aquests poemes alguna referència religiosa: «La meva pregària Déu l'escolta també», o més avall: «Déu m'escolta a cada racó de món».

Dins el llibre, però, predominen la por i el desconsol, la desesperació, la ira, el dol, l'escarni, el desamor. «Sols parles amb ira», diu en un moment determinat.

Sempre he sostingut que traduir Bernhard, com traduir Trakl, o la prosa minuciosa d'un Kafka, per posar un parell d'exemples pròxims a la meva pròpia tasca de traductor, demana al traductor una fidelitat que s'aproxima a la literalitat. Vull dir que així ho exigeixen l'estil,

el ritme, l'estructura sintàctica i la precisió lèxica d'aquests textos. Això no és mai una tasca fàcil i cal dir que Ramon Farrés hi ha reeixit plenament i d'una manera altament satisfactòria. Llegir la seva traducció de Bernhard és llegir Bernhard, i això és dir molt d'una traducció.

Per acabar, diria que *Sota el ferro de la lluna* és, en definitiva, un llibre que podem qualificar de colpidor, amb un domini dels recursos poètics molt considerable, que podria ser objecte d'un comentari molt més ampli i minuciós. Tinc la sensació que m'han quedat moltes coses per dir. Però justament la gran poesia supera i escapa a qualsevol comentari. Cal deixar que parli per ella mateixa.

FELIU FORMOSA

